

Tiziana Terranova
"Network culture: polítiques culturals de les
comunicacions cibernètiques" *

Universitat Oberta de Catalunya
23 de juliol de 2002

El dia 23 de juliol de 2002, va tenir lloc el primer acte públic del grup de recerca **Hermeneia**, amb la ponència de la professora de la Universitat d'Essex, Tiziana Terranova, titulada "Network culture: politiche culturale delle comunicazioni cibernetiche". Amb la presència de la Dra. Terranova, especialista en cibercultura i polítiques culturals d'internet, aquesta investigadora, que també forma part d'Hermeneia, es pretenia establir un marc general de reflexió a partir del qual es comencés a discutir aspectes relacionats amb els estudis literaris i les noves tecnologies digitals, especialment amb la cultura del treball en xarxa (*Network Culture*).

Tiziana Terranova es va proposar en la seva intervenció partir en diversos trossos el títol de la conferència (títol que coincideix amb el llibre que aviat es publicarà en anglès per Pluto Press, *Network culture: the cultural politics of cybernetic communications*) i, a partir d'aquesta partició, reflexionar sobre el possible diàleg que s'estableix entre els diferents components: la cultura del treball en xarxa i les polítiques culturals de les comunicacions cibernètiques.

* * * * *

La primera cosa que voldria fer és agrair moltíssim tant a Laura Borràs com a Joan-Elies Adell per invitar-me a realitzar aquesta conferència, estic molt contenta d'haver pogut escapar de 700 professors del congrés sobre els *media* que s'està desenvolupant en el Mercat de les Flors organitzat per l'Associació Internacional de Estudis de Comunicació Social ([IAMCR](#)), i trobar-me aquí en un àmbit més restringit però de major amistat, que pot permetre establir una discussió més agradable i profitosa. Em trobo també molt a gust amb aquesta estructura, em sembla molt maca i també molt adient a l'entusiasme que es deixa sentir de totes les parts i de totes les persones que he conegut en aquesta casa, la Universitat Oberta de Catalunya. Gràcies, una vegada més, per la invitació.

I és també un gran plaer per a mi tornar a la literatura gràcies al projecte Hermeneia. És de la literatura d'on jo vaig partir, ja fa alguns anys, quan em vaig començar a interessar pel *ciberpunk*, que és com una mena de gènere literari que s'escapava ja en aquell moment, que s'escapolia de l'àmbit estricte de la literatura per a esdevenir un fenomen cultural més ampli i també un instrument d'anàlisi política de les mutacions dels inicis dels anys

---

* Es tracta d'una transcripció/traducció de la conferència pronunciada per la prof. Terranova. És per aquesta raó que, al llarg del text, aflora el caràcter oral d'aquella intervenció.

noranta a Itàlia, en els centres socials, en les ocupacions estudiantils. Vaig partir de l'estudi de la literatura *ciberpunk*, doncs, per després anar a parar als Estudis Culturals que començaven a sorgir en l'àmbit acadèmic anglosaxó, interessada en coses que tenien a veure amb les qüestions de la identitat, amb els coneixements situats, etc. Ara, contràriament, em trobo que estic, una mica, com fugint dels límits d'aquella aproximació epistemològica que em proposaven els Estudis Cultural i que ha estat la més habitual en els estudis sobre *media* a Amèrica i Anglaterra durant aquests darrers anys.

Quan Laura i Joan Elies m'han demanat de parlar aquí, m'he trobat amb alguna dificultat a l'hora de pensar sobre què podria parlar, ja que em trobo en un moment en què estic acabant un projecte de llarga durada que és un llibre sobre la cultura de xarxa que aviat publicarà l'editorial [Pluto Press](#), i, per tant, tinc totes aquestes informacions en el cap, atès que és un projecte força ampli. Aleshores he pensat que, tal vegada, la millor estratègia podria ésser la de trencar, trossejar, el títol del llibre i parlar de cadascun dels components que el formen per ell mateix, i veure si podem establir un diàleg entre els diferents conceptes a partir d'aquesta base. El llibre es titula, en anglès, *Network culture: the cultural politics of cybernetic communications*. El que vull, doncs, és trossejar-lo i així reflexionar sobre el possible diàleg que es pugui establir entre els diferents components: la cultura del treball en xarxa i les polítiques culturals de les comunicacions cibernètiques.

Així, començaré parlant del concepte de "cultura" tal com l'entenc en el context del meu treball. La necessitat de reflexionar sobre el concepte de "cultura" és el resultat d'una insatisfacció amb la manera com els estudis culturals anglesos han concebut la relació entre cultura i *media*, molt lligada encara al model establert per Stuart Hall de la codificació i la decodificació del missatge. Es tracta de la superació de la tradicional teoria de la comunicació de Shanon i Weaver, tot afegint-hi l'element semiòtic de la polisèmia, per evitar la idea segons la qual un missatge està codificat d'una manera determinada i ha de ser rebut pel destinatari d'aquesta mateixa manera, sense cap possibilitat de reacció. Stuart Hall va introduir aquesta noció semiòtica de la polisèmia, cosa que vol dir que la cultura és transmissió de significat, la cultura és decodificació de signes (inspirat també en el treball de Roland Barthes). Aquesta idea de la cultura com associada exclusivament al significat és una visió encara hegemònica en el món anglosaxó, sovint importada en l'anàlisi dels nous *media* o d'internet, sense ésser veritablement pensada. Per exemple, quan hom veu l'existència de cursos de doctorat, on el que es vol fer és "l'anàlisi de la representació de les dones en la xarxa", ens hem de preguntar: ¿On, en la xarxa? ¿Una pàgina web? ¿Dues pàgines web? ¿Deu pàgines web? ¿Cent pàgines web? ¿Com es fa per a parlar de "representació" en el context de la xarxa? És per aquesta raó que, per a aquest últim projecte meu, he tractat de treballar amb una noció de cultura sense significat, això és, que no passa a través del significat, que no passa a través d'allò que s'anomena *meaning* en anglès, sinó una cultura en el sentit abstracte, una noció de cultura abstracta que he agafat del treball de Deleuze i Guattari quan parlaven de la màquina abstracta, per veure si aquesta noció de la màquina abstracta pot funcionar en relació amb la cultura de xarxa. Enlloc de parlar de codificació, decodificació, representació o significat, es tracta de parlar de virtualitat, d'actualització,

de potencialitat, de tendència, de divergència i de síntesi. En la pràctica això significa que, quan s'observa una cosa tan enorme, tan difícil d'analitzar com és la cultura de xarxa, per a mi la cosa més important és fer una immersió en aquesta cultura mateixa, entrar-hi, viure-la, formar-ne part; formar-ne part, almenys, d'aquelles parts de la cultura de xarxa amb les quals tens certa afinitat i que, per a mi, són les zones de moviments socials, les zones dels activistes mediàtics, que són molt presents en la xarxa i que, per tant, són força importants, així com també els artistes que utilitzen tecnologies multimèdia, de la crítica que ells han fet dels mitjans i de la representació, juntament amb els *hackers*. Són, doncs, aquestes zones de la cultura de xarxa les que més m'interessen i en les quals m'he volgut introduir. El mètode és endinsar-se, no mantenir una distància, ni tan sols una distància crítica en un primer moment, sinó més aviat entrar completament dins i abstreure les línies que ens puguin semblar més interessants i productives respecte a la cultura de xarxa, i treballar sobre aquestes línies no en termes de discurs, de construcció social o de representació, sinó com a línies productives, que actualitzen la cultura de xarxa més aviat per divergència que no pas per decodificació. Així, per exemple, si la xarxa és un espai pla, ¿què significa que aquest espai pla pugui ésser actualitzat més com una potencialitat que existeix en la xarxa que no pas com una cosa de fet ja existent? ¿Com és que la cultura de xarxa s'està actualitzant en la lògica militar, que s'està redissenyant tenint el compte el model del treball en xarxa? ¿Com és que s'està actualitzant en el *business*, en la nova economia? ¿Com és que s'està actualitzant en els moviments de la xarxa, com, per exemple, amb la informació alternativa, amb l'*e-media*, i així successivament? L'actualització no està fixada per aquest model en què hi ha un signe i ens trobem amb dues o tres formes de decodificar-lo, sinó que aquest signe és divergent, divergeix contínuament del seu punt inicial, que seria aquest espai pla de la xarxa. També les nocions de virtualitat i d'actualització, que són derivades del treball d'Henri Bergson, on la virtualitat és concebuda no com una cosa que pertany exclusivament a les noves tecnologies, sinó com una propietat de la matèria, i que està lligada a la idea que la matèria és també temps.

El segon element del títol del llibre és "network", és treball en xarxa, és comunicació cibernètica, que són dues coses molt relacionades. Per a mi ha estat molt interessant en els últims dos o tres anys treballar sobre el concepte de "network" i de comunicació cibernètica, retornant al treball dels científics i dels tècnics que han treballat en la construcció de l'ordinador durant els anys 50 i 60, al final de la segona guerra mundial, en un context caracteritzat per una creixent col·laboració internacional de científics implicats en les recerques de la indústria de la guerra, fins i tot de la bomba atòmica, gent com Von Neumann, Licklider, Norbert Wiener, Shannon i Weaver, etcètera. Allò que resulta més interessant d'observar és com, mentre la crítica humanística i social en l'àmbit anglosaxó continua mirant el virtual com el no-real, com una cosa amb manca de cos, amb manca de realitat, definit, doncs, en termes d'una manca, aquests científics implicats en la creació i en el desenvolupament de l'ordinador que estaven completament immersos en les descobertes científiques del seu propi temps, tenien una concepció de la matèria que és veritablement molt diferent d'aquella que, per exemple, té vigència en els estudis culturals. En els treballs de Licklider, Wiener o de Shannon i Weaver, els enginyers de la virtualitat dels anys 60, es descobreix

els deutes envers la física quàntica i la seva concepció de la matèria i de la realitat com a mutable, caracteritzada en primer lloc pel fet de posseir diverses qualitats temporals, així com per concebre el moviment com a primari respecte a la posició de la identitat, comprendre les duracions com a múltiples, la matèria com a probabilitat, emergent i autoorganitzada. I també concebre l'individu com una població i un procés. És per això que he pensat (no únicament jo, aquesta reflexió forma part d'un projecte de col·laboració molt més gran i del qual participen una sèrie d'amics radicats la major part d'ells, en aquest moments, a Londres), que calia treballar sobre l'ontologia cibernètica com a manera d'entendre millor què és la cultura de xarxa. Això significa tornar a la ciència no com una cosa exclusivament per a realitzar crítiques al voltant de la posició del científic o sobre la mancança de cos, sinó com un terreny d'*engagement* com és diu en anglès, de compromís i de comparació, que ens permeti mirar des de fora, per no quedar-nos només amb el que diuen les ciències socials, sinó intentar comprendre com la ciència i la tecnologia, a través dels enginyers i dels científics, es relaciona amb el món material concentrant-se sobre certes zones d'aquest món i sobre certs aspectes del cos de la realitat que li resulten interessants.

Quan s'observa la teoria cibernètica des d'aquest punt de vista, el que emergeix de manera molt clara, des dels anys 50 fins els anys 90, és un desplaçament des de la noció de sistemes tancats a la de sistemes oberts -que es correspon al pas de l'ordinador com a màquina aïllada- i de la comunicació cibernètica com a relació entre màquina i cos humà, fins a la concepció del *network* com a sistema obert, inestable, catastròfic, sotmès a continus *break down*, a contínues descomposicions i crisis.

Aquest moviment es pot observar molt clarament en l'evolució de la cibernètica en els últims quaranta anys. Per exemple, el motiu pel qual Wieber és criticat té a veure amb la por que sorgeix després de la catàstrofe de la Segona Guerra Mundial i de la bomba atòmica. I, per tant, la comunicació cibernètica, la comunicació amb ordinadors però també amb les màquines de guerra militars és dissenyada amb l'objectiu de mantenir un equilibri. Es posa molt d'èmfasi en la idea d'equilibri. La col·laboració entre científics i la col·laboració amb les màquines té la funció d'aconseguir mantenir un univers que tendeix cap a l'entropia, cap a la mort, cap a l'explosió. És un univers ocupat per la guerra, per la bomba atòmica, és una situació d'estasi. Això és, la realitat és mutable però la realitat és fora. La societat humana, l'home i la dona (bé, en realitat, la dona en aquests moments encara no hi era, no havia estat inventada), ha de ser mantinguda en equilibri, les empentes de l'exterior d'aquesta realitat mutable havien d'ésser controlades a través dels processos de *feed-back* negatiu. El caos és fora però dintre cal que hi hagi l'ordre. Es tracta d'un ordre dinàmic que reconeix que la realitat externa és completament probabilista, mutable, caracteritzada per diferents duracions, i així succesivament. El pas de la primera cibernètica (de l'ordinador com a màquina aïllada) al treball en xarxa és rapidíssim. Pràcticament es produeix al cap de cinc o sis anys en la teoria cibernètica. És el món en què gent com Licklider, cap del projecte d'Arpanet i després Internet, es posa efectivament a treballar amb la idea del treball en xarxa. També ell comença amb la noció de la simbiosi amb la màquina. La simbiosi amb l'ordinador era important perquè servia no només per a mantenir l'equilibri en la dimensió del cos humà sinó perquè l'ajudava a

canviar. Allò amb què es troben els primers treballs dels pioners del treball en xarxa és aquesta noció, que necessita criticar, deconstruir i descompondre la rigidesa de l'individu, del cos humà, per permetre adaptar-se a aquesta realitat que és mutable. I així succeeix clarament en la teoria del *network*, com ha estat implementada pels científics militars, associada al procés Arpanet en els anys 60.

Aquest procés esdevé cada cop més visible en els últims deu anys, amb el desenvolupament de camps com els de la vida artificial, el de l'estudi de *network* neurals, que s'han convertit en l'avantguarda de la recerca cibernètica, ja que tots es basen en la física dels sistemes oberts. ¿Per què faig tot aquest *excursus* sobre la ciència? Té el sentit d'anar endarrere per anar a buscar una mena de genealogia dels processos que ara estem observant. I el sentit es va iniciar amb la vida artificial, s'ha iniciat amb la concepció d'aquest espai pla i en autoorganització, que es pot gestionar només a través de regles locals, que no pot ésser controlat globalment, perquè el control global és impossible en un context de mutació i de complexitat, ja que la realitat és mutable i el sistema és obert, amb la qual cosa no es pot obtenir un control total des del punt de vista del sistema. I la cibernètica i també el poder cibernètic, conseqüentment, s'adapta i es reinventa sobre la base d'aquesta descoberta. Una descoberta no del fet d'adonar-se que la realitat és mutable i que els sistemes són oberts, sinó d'assumir que la societat i la cultura en si mateixes són obertes, subjectes a mutacions, subjectes a fenòmens de contagi, de virus, de contaminació, de difusió horitzontal, etcètera. És molt interessant veure com en aquests camps de recerca que produeixen també aplicacions com sistemes experts, agents digitals, virus, etc., així com altres coses utilitzades en l'arquitectura, per exemple, per a dissenyar edificis a través de processos d'autoorganització de la màquina, són també utilitzats per autoorganitzar software sense la necessitat de què l'enginyer hagi d'introduir tots els fragments de codis, esdevenen una forma tant de comprendre com d'organitzar qualsevol control, respecte a aquest context obert. Aquestes són estratègies que són exportables -tenint en compte que, en l'àmbit digital, tot es pot combinar amb tot-neixen i són pensades en un àmbit tècnic, però com a reflexions o ressonàncies relacionades amb problemes socials i culturals més amplis, respecte a com controlar un espai pla horitzontal. El que ha permès sortir fora d'aquestes recerques ha estat, de nou, la idea que el treball en xarxa és un espai pla, que no és controlable a través de les estratègies elaborades en relació a la societat industrial, o respecte a les descobertes de la ciència industrial, amb tot, no és enllà del control, no és incontrolable i tampoc no és un espai purament anàrquic en el sentit col·loquial de l'expressió. Cal reinventar noves estratègies de control per a ocupar aquest espai pla. El treball en xarxa no pot ésser controlat rígidament, ha de ser controlat d'una manera que sigui mòbil, flexible, que s'adapti als contextos, que es moduli... Deleuze parlava de la societat de control i de la serp, deia que l'animal de la societat de control és la serp, no és el talp, que era el de la societat industrial, perquè la serp s'adapta millor al context. Trobar, per tant, les estratègies de modulació que s'anivellin, que s'igualin sobre aquest pla del treball en xarxa, demana la possibilitat de la variació i que estiguin en disposició de ser recuperades d'alguna manera respecte a una lògica de control.

Tot això ha estat molt útil per a mi per a poder entendre com funcionava l'economia digital, ja que al llarg de tres anys he obtingut un projecte de recerca de l'ESRC ([Economic and Social Research Council](#)), que és una institució anglesa que financia projectes sociològics. Jo no provinc de la sociologia, més aviat de la literatura com ja sabeu, per a mi la sociologia em resulta una mica estranya, però bé, ha estat interessant, he obtingut finançament per estudiar i investigar durant tres anys l'economia de les "punt .com", el treball cibernètic i el treball en xarxa on la física del sistema obert és completament aplicada, on hi ha jerarquia o, millor dit, la jerarquia deixa de ser vertical per a ésser horitzontal, la qual cosa implica tota una sèrie de moviments i de desplaçaments que han d'ésser posats en pràctica. Aquesta valorització de la creativitat de l'espai pla, del fet que s'aplani la jerarquia en un espai horitzontal, permet que sorgeixi immediatament tota aquesta creativitat. La creativitat és, per definició, un sistema obert, no és individualitzada, sempre és col·lectiva, sempre és cooperativa, però ha d'ésser controlada d'alguna manera. Tant en les recerques sobre vida artificial com quan observo les persones que treballen en les "punt.com" a l'"ombra", m'adono que hi ha tota una sèrie de passos de tècniques de control envers petites màquines de *software* i de codis genètics: la manera, doncs, en què el treball és organitzat en aquestes indústries va més enllà de la simple coincidència. Per exemple: ¿com s'inicia un experiment de vida artificial, que és la simulació d'un espai de treball en xarxa obert en una màquina cibernètica? Són dues coses: per una part, regles locals, en lloc de regles globals. Això és, no s'ordena tot el sistema sinó que es parteix d'organismes simples, amb una sèrie de regles locals molts definides, que defineixen localment tots els estadis del sistema, i després es deixa estar, es treuen les mans, no es toca res i s'observa com es desenvolupa. Al final del procés, allò que tenim és una xarxa, un sedàs (*mesh* en anglès) que selecciona sobre la base d'aquestes malles i es canvia allò que és més útil i més productiu. Control, per tant, a l'inici i a la fi, la zona d'entremig es deixa lliure: és la zona de la creativitat i de la productivitat.

Aquestes coses són completament traslladables a un àmbit tècnic com és la vida artificial i un àmbit econòmic de treball com l'estructuració de les "punt com" i altres casos semblants. I una altra cosa, també molt interessant, que ha aparegut recentment, és el fet que la cibernètica i les tecnologies cibernètiques de treball en xarxa, des del principi dels anys 50 continuen atacant l'individu, ataquen l'individu, ataquen l'organisme, ataquen la rigidesa del pensament, ataquen la rigidesa de totes les formes modernes de l'arquitectura, que es converteix en aquesta cosa virtual, com ho anomena Brian Massumi, a les capacitats del cos humà que són contínuament reorganitzades, l'ataca, l'ataca, l'ataca i després la reconstrueix des de l'interior, com una unitat, una unitat de codi que esdevé l'estructura fonamental. La unitat de codi ha estat batejada, de forma molt reexida per Richard Dawkins, un sociobiòleg d'Oxford, com el "gen egoista", que ha estat una de les inspiracions per a la vida artificial. El gen egoista és l'individu que retorna, actua, ha de sobreviure, ha de col·laborar perquè és important fer-ho però també ha de competir. Es tracta, segons la meua opinió, d'una màquina abstracta. És una cultura com la d'una màquina abstracta, que la veus actuar en la vida artificial, que s'actualitza per a fer coses com construir dissenys d'arquitectura o trobar formes de curar el càncer, la veus també

actuant en les "punt com", però també la veus en programes televisius com, per exemple, el *Big Brother*, que operen exactament amb la mateixa estructura tot i tractar-se de manifestacions diverses: regles locals a l'inici, estructures més o menys dissipades i lliures, competències, col·laboracions, etc. Es tracta, doncs, d'estructures de poder cibernètic. Tot el que ha emergit d'aquesta recerca sembla que siguin estructures força natives, indígenes, respecte a la cultura de xarxa. Però també són màquines que poden ésser activades de diversa manera. Per exemple, en els ambients acadèmics anglosaxons hi ha una crítica molt forta de l'evolucionisme, sobre el qual es basen aquestes estructures de control. Però també és veritat que si mirem el sistema d'*Open Source Software*, que és un sistema per la producció de software descentralitzat i col·lectiu, es tracta d'una manera de funcionar completament evolucionista. Conceben la productivitat de xarxa, la construcció del software com un procés evolucionista de mutació i selecció que, amb tot, no ha acabat -com per exemple en les clausures de les "punt.com" respecte a un profit- sinó que té la finalitat de produir software adaptable, i amb resposta ràpida respecte a les exigències de la cultura de xarxa, que està en continu desenvolupament. Gent com Richard Stollman, gent del moviment *Open Source* combreguen amb la teoria evolucionista, com també els moviments socials de xarxa han entès aquesta màquina del network de la mateixa forma: regles locals, regles precises, estructura descentralitzada, el sedàs, la malla no té com a finalitat el profit, sinó que funciona amb una altra lògica

A més d'això, una altra de les coses que trobo interessant -no únicament jo, sinó altres persones provinents de la literatura- respecte a la cultura de xarxa, ha estat el retrobament amb l'empirisme sociològic, que també està retornant en els camp dels estudis culturals. La història que es percep a l'interior dels estudis culturals en aquests moments és que ha existit un període en el qual les persones que s'havien format en literatura, especialment en literatura anglesa, s'havien apoderat dels estudis culturals, han imposat la seva visió postmoderna, textual, que no era, comptat i debatut, vertadera. No existia un reconeixement de l'empirisme i ara, finalment, després d'aquest "embriagament" de textualisme, es retorna a l'empirisme. Això és el que es capgira. Em sembla que va ser Alex Callinicos qui va escriure una mena de llistat de les mentides, que em va colpir profundament, utilitzades pels *Radical Philosophy*, en el qual deia que ja era hora que acabés tota aquesta història del postestructuralisme, tota aquesta història del postmodern. Comencem per Bourdieu, comencem per l'empirisme, anem a veure què fa la gent, anem a veure quines són les estructures de classe, prou amb tota aquesta història del postmodernisme i la textualitat. El *backlash*, com es diu en anglès, ha estat fortíssim. Perquè fins i tot l'estructuració virtual ha arribat a la universitat anglesa, que no té tanta protecció estatal com, per exemple la universitat italiana, una reestructuració virtual no de la manera que esteu fent vosaltres a la Universitat Oberta de Catalunya. Allò que volen els dirigents de les universitats angleses, a hores d'ara, és recerca concreta, empírica, s'han d'analitzar les coses i després, un cop analitzats els processos, s'han de difondre de nou allò que has descobert, a través de seminaris, intervencions en televisió, etc.

Penso que és important un encontre amb les coses que succeeixen, amb la cultura, no podem romandre empresonats en el text, ja sigui un text electrònic o un text literari. Crec que ni tan sols els estudis literaris mai no han pensat el text com una presó en la qual algú roman empresonat en el joc de miralls del llenguatge. Es tracta d'una infravaloració d'aquestes teories literàries. Això no significa, però, que es tracti d'un tema sobre el qual no sigui necessari reflexionar. Cal, per exemple, tornar a pensar en la relació que existeix entre teoria i pràctica. Si considerem, per exemple, que les llicenciatures en expansió en aquests moments -i penso en un fenomen europeu segurament-, però que pot ser que sigui d'abast més global, els *Media Studies* i els estudis de comunicació són un boom. Molts estudiants arriben de tots els racons del món. Estudiants que arriben i que volen fer coses: volem anar al laboratori, volem fer vídeos, volen fer *websites*... I aquest fet és vist per molts acadèmics, a Anglaterra, amb sentiments ambivalents. D'una part, arriben estudiants que prèviament havien desaparegut quan només es feia literatura anglesa, d'una altra, cal fer-los fer coses, a aquests estudiants. Aquestes universitats han buscat excel·lents ensenyants que provenen dels àmbits de la producció, per exemple, a Anglaterra per *Channel Four* o productores independents, els han donat espais, i es dediquen a ensenyar. En la meua antiga universitat, l'East London University, la pràctica està en un extrem i la teoria en l'altre, ben allunyades, i en mig hi ha una immensa plaça que ningú mai no creuava. No és produïa mai un encontre. Si ens adonem, però, en l'àmbit de la recerca també existeix aquesta distància: els que fan pràctica sempre et diuen que tu només fas teoria, i que la teoria és una cosa que està als núvols, no té veritable rellevància. A més, les institucions que t'han de donar finançament per a la recerca que el que volen són resultats empírics. Estem, doncs, davant d'un problema. Recentment, en el congrés de l'Associació Internacional d'estudis de Comunicació Social ([IAMCR](#)) celebrat a Barcelona, també s'ha parlat d'aquesta problemàtica entre teoria i pràctica amb els activistes i la resta de la gent.

I, reflexionant sobre aquest problema he pensat que podria ser interessant posar-lo en relació amb dues coordenades que ara us voldria presentar. La primera coordenada em ve del 68. Per què el 68? Doncs, perquè es tracta del referent més immediat respecte al problema de la relació entre teoria i pràctica. Bifo, Franco Berardi, que és aquest un filòsof italià independent, ha parlat del 68 com a crisi de la consciència hegeliana, de la relació entre teoria i pràctica. El que ell diu és que la consciència del 68 era una consciència hegeliana ja que pensava en termes de totalització, en termes de negació dels detalls, negació de l'individu, etc., i la relació entre teoria i pràctica era conceptualitzada d'una forma semblant: o és la teoria la que totalitza a la pràctica o és la pràctica la que s'imposa a la teoria. Però, al mateix temps, Bifo diu que aquesta era la consciència del moviment però en la pràctica anuncia el final d'aquesta dialèctica hegeliana que és la explosió de la singularitat irreductible com el moment més productiu del 68.

Un altre salt, la conversa entre Deleuze i Foucault: els intel·lectuals i el poder ("Les intellectuels et le pouvoir", publicat en espanyol dins el volum *Microfísica del poder*, publicat per Ediciones La Piqueta). El que plantegen Deleuze i Foucault, en aquest bonic diàleg de només tres pàgines, parlant

també de la relació entre teoria i pràctica, és que la totalització ja no és possible. Hem de partir d'aquest pla de singularitat que després esdevindrà la cultura de xarxa entesa no només com a cultura d'internet sinó com a cultura de l'horizontalització, que no significa mancança de poder com ja hem vist sinó una nova forma de poder.

Com es relaciona la teoria i la pràctica en aquest context? La imatge que sorgeix a partir del 68 és la imatge del treball en xarxa, allò que diuen és que la teoria i la pràctica s'han de concebre com de relleu en un network, en la qual la teoria és sempre un relleu entre dues pràctiques, dos moments de pràctiques, i la pràctica és sempre un relleu entre dos moments teòrics. Allò que afegeix Deleuze és que, sovint, la teoria assoleix els murs i que la pràctica és allò que serveix per perforar aquests murs i poder passar a l'altra part. Estic pensant, en el context d'això que estem parlant, en la teoria postmoderna la qual va arribar a un moment en què tot era pla, en què tot combinava amb tot, etcètera, però s'havia topat amb un mur, ja que, a principis dels anys noranta es continuava repetint aquesta idea del postmodernisme com espai pla de la intertextualitat, tot es combina amb tot, però havia esdevingut un discurs estèril que es repetia fins l'infinit, perquè mancava una pràctica. No hi havia una pràctica de què significa fer una cosa del gènere, operar en aquest espai pla, i l'emergència d'una cultura de xarxa, estesa també com un sistema de producció literària, cultural, artística, la qual ha mostrat que aquest espai pla no és una utopia, sinó un nou problema, un nou desafiament, un nou repte, on cadascú ha d'operar inevitablement, experimentar al seu interior per veure com es pot actualitzar cap a unes determinades línies en lloc de cap a unes altres. Aquesta, doncs, és una línia interessant, em sembla, respecte a la relació entre la teoria i pràctica. Respecte a com entenen la teoria i pràctica la gent de l'Associació Internacional de Estudis de Comunicació Social (IAMCR) o aquest tipus de formes de recerca, això és, la línia de l'empirisme, és una altra línia interessant des del punt de vista de la relació entre teoria i pràctica. Respecte a com entén aquesta relació l'empirisme, podríem resseguir les idees de Brian Massumi que, segons la meua opinió és un dels teòrics ara per ara més desafiants en el món teòric anglosaxó, i que, en el seu últim llibre, *Parables for the Virtual*, publicat per Routledge l'any 2002, on recull altres textos ja publicats, com "The Autonomy of Affect", que crec que és fonamental per repensar els estudis mediàtics, altres representacions, altres significats. Massumi en lloc de parlar de material o objecte d'anàlisi, parla de l'exemple. Ell l'anomena el mètode exemplar. És una manera de relacionar-se amb l'empirisme a través del mètode exemplar. Així doncs, Massumi diu que cada anàlisi de la cultura o de la literatura o de qualsevol altra cosa és l'encontre entre dos plans: un treball en xarxa de conceptes que ha de ser rigorós i que està fonamentat en la història, entre cometes, del pensament filosòfic o del pensament literari, en els instruments que ja posseïm, uns conceptes, doncs, que vénen abstrerts de l'autor, de l'escriptor, del grup amb qui es relaciona, i que així viuen en un treball en xarxa que ha de ser construït d'una manera pacient i cauta, i de l'altre, un treball en xarxa dels exemples, que constitueix el pont respecte a allò que ell anomena un empirisme superior, seguint Deleuze. Massumi diu que cal evitar l'aplicació, cal evitar aplicar la teoria a la pràctica. L'aplicació distorsiona, canvia el material, per a reduir-lo a la sistematicitat dels conceptes. El perill, per tant,

quan es té un treball en xarxa de conceptes ja elaborats és que es pren aquest treball en xarxa i se l'aplica directament sobre l'empíric, que s'ha d'adaptar per entrar en aquesta construcció. Per combatre aquesta tendència Massumi parla del mètode exemplar, citant Giorgio Agamben. Giorgio Agamben escriu que l'exemple és una bèstia estranya perquè teòricament es manté per a tots els casos del mateix tipus i, al mateix temps, i fins i tot en aquests casos, és una singularitat entre els altres, però està en lloc de tots els altres, serveix per a tots els altres. És l'estat ambigu del concepte. Massumi, doncs, diu que un exemple no és general i no és particular: és singular. Diu que és definit per una incursió disjuntiva: pertànyer a si mateix que és al mateix temps una extensió a totes les altres coses amb què pot ésser connectat. Què fa l'exemple? L'exemple no és un objecte, l'exemple és important per a Massumi perquè activa el detall, i activant el detall, si un va a treballar amb un exemple com la vida artificial o les "punt.com", com un exemple més que no pas com una prova empírica de la validesa del concepte, aleshores l'exemple és una màquina, quan més s'endinsa en l'exemple més l'exemple desvia, més l'exemple et força a abandonar la sistematicitat dels conceptes, més desafia el treball en xarxa dels conceptes que has elaborat, els fa desviar, els posa en marxa, més que no pas tenir la reducció del treball en xarxa a la pràctica. Diu també que l'èxit d'un exemple està basat en els detalls; cadascun dels petits detalls importa, amb un nou detall l'exemple corre el risc de desintegrar-se, de perdre la seva unitat i esdevenir un caos. Cada detall és essencial en cada cas concret, això significa que els detalls que componen l'exemple formen part de la seva singularitat, cada detall és com un altre exemple en l'exemple: un microexemple. Un exemple incipient. Una manca d'atenció per un moment i aquesta germen de l'exemple comença a créixer, a ultrapassar els límits, canvia el curs de l'escriptura i conté terribles poder de desviació i de digressió. Aquesta citació l'he llegida fa una setmana, però m'ha impactat perquè és veritablement allò que ha succeït en la pràctica quan m'he immersit en la cultura de xarxa o en la vida artificial o en la recerca cibernètica. Mai no ha existit un objecte que s'hagi d'analitzar, sempre ha estat un exemple d'un trajecte que no és només meu sinó d'un col·lectiu de pensadors que ha provocat en mi l'efecte d'haver de desviar allò en què estava pensant, mai no ha estat, però, el de la confirmació d'una teoria. Aquesta podria ésser una resposta del pensament acadèmic respecte a aquest espai pla de la xarxa amb el qual ens estem enfrontant, que no és un espai nou, és una potencialitat que sempre ha existit i que ara s'ha convertit en un objecte central, tant per part del control, del poder, com d'aquelles temptatives que volen fer altres coses amb aquest espai.

Gràcies per la vostra atenció.